

dr. Tomaž Simetinger

PONIKOVSKÉ MAČKARE

dr. Tomaz Simetinger

PONIKOVŠKE MAČKARE

dr. Tomaz Simetinger

PONIKOVŠKE MAČKARE

dr. Tomaž Simetinger

PONIKOVŠKE MAČKARE

dr. Tomaž Simetinger

PONIKOVŠKE MAČKARE

dr. Tomaž Simetinger

PONIKOVŠKE MAČKARE

dr. Tomaž Simetinger

PONIKOVŠKE MAČKARE

Agent leta 1966.

(Foto: Zasebni arhiv Marka Kovačiča)

Agent ima danes obute temne vojaške ali kakšne druge elegantnejše škornje. Hlače ima v zeleni in beli barvi. Kjer je hlačnica spredaj zelena, je zadaj bela in obratno na drugi nogi. Po šivu ob straneh se vleče okrasni trak. Preko hlač mu sega bela srajca, okrog vratu nosi kravato. Čez srajco si nadene črn ali vijoličen frak z dolgimi škrici in svetlečimi gumbi. Tudi on nosi na glavi ruto, čez obraz pa ima poveznjeno naličje, ki predstavlja prijazen človeški obraz. Specifičen za agenta je klobuk. Ta je iz kartona, okrogle oblike in zelene barve, na dnu oglavja ima nekaj centimetrov široko črno črto, v višino pa sega približno pol metra. Krajci klobuka so široki deset centimetrov. V preteklosti (gotovo še v 80. letih 20. stoletja) so vsaj občasno namesto papirnate za agenta uporabljali kupljeno plastično masko.

Za agentom sta praviloma morala hoditi ta star in ta stara, ki pa se pri hišah večkrat zadržita, zato danes skoraj vedno prideta med zadnjimi ali celo zadnja za vsemi dopoldanskimi skupinskimi maskami. Tudi ta star in ta stara sodita v t. i. starejšo skupino mask. Po pripovedovanju so ju poznali že najstarejši domačini in celo njihovi starši ali stari starši. Poleg podivcev, agenta in ta lepih parov sta ta stara dva tista šemska lika, ki sta med Ponikovci navzoča vsaj že od 19. stoletja dalje.

5.2 Ta star in ta stara oz. jajčar in jajčarca

Maska ta starih dveh sodi v skupino starejših mask. Zaradi pobiranja jajc in flancatov je bilo za njuno poimenovanje v preteklosti pogosteje v rabi ime *jajčar* in *jajčarca*. Danes najpogosteje pobirata denar, poimenovanje ta stara dva pa se je postopoma uveljavilo v desetletjih po drugi svetovni vojni.

1. PONIKOVSKÉ MAČKARE IN ZGODOVINSKA PRIČEVALNOST

Ponikve so vas v dolenski občini Dobropolje, ki danes šteje 510 prebivalcev (Tanko 2022). Gre za gručasto naselje, ki ga domačini delijo na t. i. spodnji in zgornji konec vasi. Spodnji konec je strnjen okrog cerkve sv. Florjana, zgornji konec pa nekoliko bolj razpotegnjen leži zahodno od spodnjega. Vas se razprostira ob ponikalniški reki Rašici. Domačini so bili tako v zgodovini precej vezani na sosednji Videm. Od druge svetovne vojne pa, predvsem zaradi vse večjih možnosti dnevnih migracij, mnogi hodijo na delo in po vsakodnevnih opravkih tudi v Ljubljano. Ponikve so danes vas z močno povezano vaško skupnostjo. Večina krajanov se med seboj razmeroma dobro pozna in je precej povezana. Eden od vrhuncev za skupnost je tudi skupni praznik, ki Ponikovce tesno povezuje, in sicer je to pust, ko pridejo na plano ponikovske mačkare.¹

¹ Pri referiranju na ponikovske mačkare v sledečem besedilu namesto maškare dosledno uporabljam pojem mačkara, kot je oznaka za pustne like v rabi pri lokalnem prebivalstvu. Poimenovanja v narečni obliki navajam tudi za preostala pojme: namesto podivec uporabljam podivc, namesto pankeljc uporabljam pank'lc itd.

Pri iskanju podatkov o ponikovskih mačkarah lahko prihaja do nekaj nejasnosti. V literaturi se namreč pogosto navaja splošno oznako dobrepoljske maškare za pustne like, ki se nahajajo na širšem območju občine Dobropolje. Šele nekoliko natančnejše branje in primerjava virov pa pokaže, da se večina virov nanaša na maškare iz Zagorice pri Vidmu, ne pa tudi na nekoliko drugačno obliko mačkar iz Ponikev. Razlog za to verjetno tiči že v pisanju Toneta Ljubiča, ki je Nika Kureta leta 1944 opozoril na dobrepoljske maškare, te so tedaj, še v času med drugo svetovno vojno, že zamrle. Še istega leta, torej 1944, jih je opisal in deloma narisal ter besedilo s slikovnim gradivom objavil v knjigi *Ljudska umetnost v Dobropoljah* (Ljubič 1944: 48–54).

12.

FANTOVSKA DRUŽBA HU-ZPP

Fantovske družbe na Slovenskem in širše v Evropi so imele v zgodovini za neformalne oblike združevanja tako mladih moških kot širše skupnosti zelo pomembno vlogo. Pogosto so bile ključen dejavnik za organizacijo aktivnosti v razmeroma majhnih, največkrat vaških skupnostih, ki niso presegale več od nekaj sto članov. Z obdobjem večjih migracij in industrializacije so se fantovske skupnosti zaradi sprememb načina življenja in procesov v družbi postopoma pričele bodisi spreminjati ali pa izgubljati veljavo. V 20. stoletju so bili ljudje lahko pričča postopnemu zatonu fantovskih skupnosti, kar pa ne pomeni, da jih danes ne poznamo več. Nekatere so svojo vlogo v lokalnih družbah ohranile in delujejo še danes.²⁰ Ena teh so tudi obravnavani *fantje* v Ponikvah.

Ponikovci že desetletja uporabljajo za poimenovanje fantovske skupnosti kratico HU-ZPP. Gre za kratico, ki je nastala po drugi svetovni vojni, variant njenega pomena pa je več. Prva razlaga pravi, da je v Ponikvah živela precej pobožna ženska, za-

²⁰ Več o fantovskih družbah glej Sarmela 1965, Simetinger 2012.

radi česar ni želela preklinjati ali izgovarjati raznih drugih, po njenem mnenju grdih besed. Med pustom so jo fantje dražili in naj bi se med jezo oglasila: »Hu ... Ne bom do konca povedala! Zveza ponikovskih pijancev!« Hu ... je bil le pričetek besede hudič. Tako je nastala skovanka **Hudičeva zveza ponikovskih pijancev**. Kasneje nastane še ena različica razlage te kratice. Gre za omiljeno obliko: *Hudičeva zveza ponikovskih prijateljev*. Leta 1986 je Naško Križnar zabeležil podobno razlago te kratice. »Zveza ponikovskih prijateljev ali pijancev. Pred njo pa že nekaj let stoji kratica HU. To je prvi zlog od besede hudič. Neka starejša vaščanka je pred leti namreč mačkare sprejela s hudomušnim: 'O, ti hudiči ...!' V spomin na ta dogodek je HU postal sestavni del firme'.« (Križnar 1986: 109)

Iz kartice HU-ZPP pa nastane še nekaj novih poimenovanj. Med drugim so leta 1989 s tem poimenovali tudi časopis: *HUdičevo Zabavna Ponikvska Poročila*. To okrajšavo pa fantje danes uporabljajo tudi kot spletni naslov za objave, povezane s pustom v Ponikvah: <http://hu-zpp.eu/>.

12.1 Vstop in hierarhija v HU-ZPP

Ko fant v Ponikvah dopolni 16 let, dobi možnost vključitve k fantom. Fantje, ki so že člani fantovske družbe, ga med letom ob kakšni od priložnosti za druženje nagovorijo in povabijo, da naj se jim letos v času priprav na pust pridruži. Pomen vstopa fanta v fantovsko skupnost nima oz. vsaj v preteklosti ni imelo le simbolnih razsežnosti, ampak tudi praktične. Članstvo pri fantih je omogočalo vstop v nekatere javne prostore vasi, ki jim sicer niso bili vedno in na vsak način na razpolago. Primer tega je gostilna. Gostilna je bila namreč v preteklosti izrazito moški prostor, kar se je pričelo močno spreminjati neke v 80. letih 20. stoletja, ko so tja počasi pričele prihajati tudi ženske.